

עידן

העאת
אלק אנכי
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
ו'ו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קעג - שמיני-החודש - שנת תשפ"ד

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

מהדורת זכרון ברוך: לע"נ הרה"ח ברוך ב"ר פנחס ע"ה • וזוגתו מרת שיינדל מלכה ב"ר אברהם ראובן ע"ה

משנת החסידות

שיעור לפרשת החודש
(שנת תשס"ט)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

בתחבולות תעשה מלחמה:

להיות
איש חרוץ ונמרץ
בעבודת ה'

עמוד ה'

החודש
הזה לכם:
התחדשות
האמונה
באדם בחודש
ניסן

א. לחדשי השנה: חידוש הבריאה נלמד ממצות החודש הזה לכם

התחלת התורה ב'בראשית ברא אלקים' קשורה עם מצות 'החודש הזה לכם' | שתי מצוות הנלמדים מפסוק זה; תחלת מנין החדשים מניסן, וקידוש החודש | בפסוקי בראשית מבואר שהקב"ה ברא הכל מאין ליש, ושגם מחדש ומקיים את הבריאה תמיד | ניסן ראש לכל החדשים כדי לזכור ממנו ענין יציאת מצרים | 'החודש הזה לכם' מסייע להרגיש ה'בראשית ברא אלקים' | גם מצות קידוש החודש מורה על חידוש התמידי של הבריאה | קביעת החודש על פי עדים דייקא להורות שמצד הטבע אין הכרח שתתחדש הלבנה | 'החודש הזה לכם' היא אכן המצוה הראשונה שבתורה

ב. ראשון הוא לכם: מצות האמונה היא הראשונה לכל המצוות

מצוה ראשונה במעלה הוא הדיבור הראשון 'אנכי ה' אלקיך' | ענין האמונה שב'אנכי' היא טבע קבוע בכל איש ישראל | 'בהבראם' אתון 'באברהם' - לרמוז שהאדם הוא מאמין מצד טבע בריאתו | 'החודש הזה לכם' הקשור עם מאמר 'בראשית' - מכוון לדיבור 'אנכי' | חידוש הירח מצד נקול' הכתר - הרצון, דרגת האמונה שאין לה בטלה עולמית | חידוש הבריאה הנלמד מ'בראשית ברא' מכוון לדיבור 'אנכי' ולספירת ה'כתר' | התחדשות הירח בכל חודש מעצמה - כדרך האמונה הבאה מצד טבע הבריאה

ג. ראש חדשים: שלימות חידוש הבריאה בחודש ניסן

'כל מצותיך אמונה' | תרי"ג המצוות משפיעות חיות לתרי"ג אברי האדם | החיות הכללית נמשכת ע"י האמונה - וצדיק באמונתו יחיה | כיון שכל המצוות הם 'אמונה' ראויות הן להתקיים מעצמן מצד הטבע | אדם הראשון נצטוו במצוה אחת: לא לאכול מעץ הדעת - והיינו שלא ישנה את מהותו הטובה | האבות קיימו את כל התורה מצד טבעם | ר"ח ניסן זמן שלימות חידוש הירח - הרגשת האמונה שבכל המצוות | צירוף שם הוי"ה כסדרו בחודש ניסן - ע"ד האלקים עשה את האדם 'ישר' | מעשה בראשית כתיקונו גורם שמוחה גדולה בעולם | המשכן וכליו דוגמת שמים וארץ וקומת האדם במדרגתם הנכונה | הקמת המשכן ב"ח ניסן - להורות על שלימות חידוש הירח בחודש זה

א.

לחדשי השנה: חידוש הבריאה נלמד ממצות החודש הזה לכם

של הקב"ה, כי דבר אלקינו הוא המקיימה לעולם תמיד. ולולא החיות התמידית שמשפיע הבורא עולם כסדר בתוך כל הנבראים, היו כולם חוזרים לאפס ואין כמו קודם שנבראו, כי הבריאה צריכה לעולם חידוש והתהוות יש מאין (וכמו שנתבאר באריכות בשיעורי 'שער היחוד והאמונה'). והנה גם זה נכלל בפסוקי 'בראשית ברא אלקים' וכו', שהרי בפרשיות אלו מבואר שכל העמדת וקיום הבריאה אינו אלא בכח מאמרי פיו ית', ולפי זה כאשר יינטל החיות האלוקות ממנה ח'ו, אזי ממילא יחזרו לאפס הגמור כמו קודם הבריאה.

ניסן ראש לכל החדשים - זכר ליציאת מצרים

והנה ענין זה, להאמין בחידוש התמידי של כל הבריאה, הוא ג'כ פשוט עניינם של שתי המצוות הכלולות בפסוק 'החודש הזה לכם' - התחלת מניית החדשים מחודש ניסן, וחידוש הירח בראש חודש, וכמו שיתבאר.

כי הנה הטעם שנצטוונו למנות את כל החדשים מחודש ניסן, ושהוא היא הראשון לחדשי השנה, הוא - כמו שביאר הרמב"ן ז"ל שם - כדי שנוכח כסדר את הניסים הגדולים שעשה עמנו השי"ת בחודש הזה עת צאתנו ממצרים, שבידו החזקה ובורונו הנטויה שינה ושייך את מערכות השמים, והראה בזה לכל באי עולם כי הוא מחדש ומהווה כסדר את כל הטבע, ולכן בידו לשנותו ולהטותו כפי הצפון, וכמו שהעיד הכתוב על ניסי יציאת מצרים שנעשו בשביל

'החודש' כולל שתי מצוות: תחלת מנין החדשים מניסן, וקידוש החודש

כי הנה מצות 'החודש הזה לכם' כוללת בתוכה שני עניינים: א. ע"פ פשוטו בא הכתוב לומר שחודש ניסן נחשב לראש לכל החדשים, כי הוא הראשון לחדשי השנה, שממנו מתחילים כולם לימנות. ב. דרשו בו חז"ל במכילתא (הובא ברש"י) מצות קידוש החודש, לומר שכשהירח מתחדש יהיה ראש חודש. והנה שני מצוות אלו יש להם שייכות לענין מעשה בראשית המבואר בפרשת בראשית ברא אלקים וגו', וכמו שנבאר.

בפסוקי בראשית מבואר שהקב"ה ברא את הבריאה מאין ליש

כי הנה הטעם שסיפר הכתוב בהתחלת התורה שהשי"ת ברא את הכל בששת ימי בראשית, ושהוא ית' היווה את כל הבריאה מאין הגמור ליש, הוא כדי להודיע לבני האדם גבורותיו של הקב"ה, שהוא בלבדו ברא ויצר ועשה לכל המעשים והנבראים, אשר מבח זה יכירו וידעו כל יושבי תבל שאין העולם קדמון ח'ו, אלא יש לו אלוך מחדשו, ושכל הנעשה ומתהווה בו אינו תלוי אלא בכוחו הגדול של היוצר כל הוא אלקינו ב'ה.

הקב"ה מחדש ומקיים את הבריאה תמיד

ולא זו בלבד שבראשית היצירה נברא הכל מיד השי"ת, אלא שגם מכאן ואילך במשך כל ימי העולם עומדת כל הבריאה אך ורק במאמרו

פתיחת התורה הראויה - במצות 'החודש הזה לכם'

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב, א-ב). הנה בריש התורה כתב רש"י בשם חז"ל (תנחומא ישן א, יא) 'אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קיא, ו) כח מעשי הגיד לעמו' וכו'. ביארו חכמינו ז"ל, שבטעם היה ראוי שהתורה תתחיל בפרשת החודש הזה לכם, אלא כדי להגיד לעמו כח מעשי פתח הקב"ה בספור ענין מעשה בראשית, והתחילה התורה ב'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'.

'בראשית ברא אלקים' קשור עם 'החודש הזה לכם'

אמנם על אף שיש טעם להתחיל בבראשית, אין זה אומר שכאילו ויתר הקב"ה על מהותה הקודמת של התחלת התורה, שהיא פרשת החודש הזה לכם, שמצד פנימיותה ראויה להיות מוצבת בפתיחת התורה, והעמיד במקומה ענין שאינו שייך כלל לסדר תחילת התורה. אלא עומק הכוונה בזה היא לומר, שגם בפרשת מעשה בראשית שנאמרה קודם בתורה - מונח ענין החודש הזה לכם, כי שתי פרשיות אלו מקושרות זו עם זו, וכאשר נתבונן היטב ב'בראשית ברא' ייראה בו ענין 'החודש הזה לכם', וכמו שיתבאר בע"ה.

כי הנה הטעם שנצטוונו למנות את כל החדשים מחדש ניסן, ושהוא יהא הראשון לחדשי השנה, הוא - כמו שביאר הרמב"ן כדי שנזכור כסדר את הניסים הגדולים שעשה עמנו הש"ת בחודש הזה עת צאתנו ממצרים, שבידו החזקה וזרועו הנטויה שינה ושידד את מערכות השמים, והראה בזה לכל באי עולם כי הוא מחדש ומהוה כסדר את כל הטבע, ולכן בידו לשנותו ולהטותו כפי חפצו

~

הרי שמצוה זו הנדרשת מ'החודש הזה לכם', שנצטוונו לקדש את החודש ע"פ העדים דוקא, מיוסדת ג"כ על ענין חידוש העולם התדירי בכל עת בטובו של המלך המתנשא לכל לראש הנלמד מ'בראשית ברא אלקים' כי כאמור טעם מצוה זו הוא כדי שיכיר האדם שכל חוקי הבריאה אינם קבועים, אלא הקב"ה צריך לחדש אותם תמיד מאין ליש

'למען תדע כי לה' הארץ' (שמות ט, כט); והארץ בזה הרמב"ן בסוף פר' בא).

'החודש הזה לכם' משפיע כח להרגיש ה'בראשית ברא אלקים'

ונמצא שבחודש ניסן נתחדשה ונתאמתה הידיעה הזאת לבני ישראל, להכיר ולהאמין בהתחדשות התדירית של היצירה, שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. והו עניינה של מצוה 'החודש הזה לכם', סגולה מצוה הלזו היא שבה ניתנים לכלל ישראל הכח והיכולת להרגיש במוחש את החידוש של 'בראשית ברא אלקים' - שנתבררה לעיני כל בשעת יציאת מצרים.

מצות קידוש החודש מורה ג"כ על חידוש התמידי של הבריאה

ובאמת, ענין התחדשות זו שישנה כסדר בכל טבעי הבריאה, הנלמדת מפשוטו של מקרא 'החודש הזה לכם', שהיא החשבת חודש ניסן ראש לכל החדשים כנ"ל, - נראית גם כמצוה הנוספת שדרשו ממנו חז"ל והיא מצוה קידוש החודש, כי ממצוה זו יכולין ג"כ ללמוד שהבריאה צריכה כסדר לחידוש ולחיות אלקית מיד הקב"ה המחחד אותה בכל עת ובכל שעה, שבלעדיה לא היתה יכולה להתקיים כלל.

קביעת החודש היא על פי עדים דייקא

כי הנה מצוה קידוש החודש היא, שבכל חודש בעת התחדשות הירח יבואו שני עדים ויגידו בבית דין שראו את הלבנה בחידושה, וע"י עדותן של אלו מקדשים בית דין את החודש ואומרים 'מקודש מקודש'.

והנה לפי הנראה דומה הגדת עדות זו ככל שאר עדיות שבתורה, כאשר באים שני עדים להעיד בבית דין את מה שראו עיניהם, וכגון שפלוני לוח מנה מחבירו, או שהלה חילל את השבת וכדו', והם דברים כאלו שלא היתה לדיינים שום ידיעה מתחילה עליהם, ורק מכח אלו העדים נתודע הדין לבית דין, ומעתה יכולים הדיינים לדון ולפסוק על פיהם של העדים.

הרי יכולים לקבוע ראש חודש על פי החשבון

אולם לכאורה אין גנידון דומה לראיה כלל, שהרי ענין מולד הלבנה הוא דבר התלוי בחשבון תקופות ומזלות, שהרי בכל תחילת החודש בבוא הזמן נולדת שוב הלבנה ומתחדש הירח, וא"כ ביד כל אחד לחשב את החשבונות הללו ולעמוד מהם על זמן המולד של כל חודש בחדשו ואף לזמן ארוך, ואין צורך כלל להגדת עדות על כך. ומעתה קשה מה טעם ציוותה התורה כל עיקר שיבואו עדים ויגידו בפניהם שראו את חידוש הירח, הלא גם בלא עדותם יכולים חכמי ישראל לדעת בדיוק מתי נולדה הלבנה ועל פי זה לקבוע יום ראש חודש אימתי.

מצד הטבע אין הכרח שתתחדש הלבנה - ולכן קידוש החודש רק על פי העדים

אך הביאור בזה הוא על פי האמור, שאע"פ שברא הקב"ה את הכל בששת ימי בראשית, וגם העמיד בעולם הנהגה קבועה של טבע, ולכאורה מאז שנברא העולם מתנהג הכל לפי סדר זה, ובכל יום בבוקר זורחת החמה להאיר, ובכל ערב היא שוקעת וכו', וכן ישנו סדר קבוע בהילוך הלבנה בכל חודש וכו', - בכל זאת צריך העולם תמיד להתחדשות השפעת החיות מהש"ת, ובלאו הכי יחזור מיד לאפס ותהוו כמו שהיה קודם בריאתו.

ב.

ראשון הוא לכם: מצות האמונה היא הראשונה לכל המצוות

מציוות ודאית, 'אנכי ה' אלקיך', זו היא המציוות, שאתה מאמין שאנכי ה' אלקיך. והרי שהתורה אומרת שכן היא מציוות הדברים: שכל איש ישראל הוא מאמין באלקות, וכל החיוב שעל האדם בזה הוא רק להכיר באמתיות מהות, ושלא ינסה להתנהג באופן שהוא היפך עצם מציוותו, שהרי בין כך ובין כך הוא מאמין, ונצטוה שלא יתעלם ממה שהוא באמת.

'בהבראם' אתון 'באברהם' - לרמוז שהאדם הוא מאמין מצד טבע בריאתו

וכן מצינו באברהם אבינו, שהיה הראש למאמינים, וכמו שנאמר בו (בראשית טו, ו) 'והאמין בה', הנה נרמז שמו בתיבת 'בהבראם' (שם ב, ד) אתון 'באברהם', כלומר שמדת האמונה (-אברהם) היא חלק מהבריאה (-הבראם) של עצם האדם. ואם הוא רק מתאים את דרכיו לעצמות מהותו כמו שנברא כטעם 'בהבראם', אזי הרי הוא מאמין בטבעו, בלא שיעטרך על זה שום עבודה יתרה.

'החודש הזה לכם' הקשור עם מאמר 'בראשית' - מכוון לדיבור 'אנכי'

והנה לפי זה יש לומר שבעומק הדברים עולים שני הפירושים בענין 'מצוה הראשונה' (בזמן, או במעלה), כאחד.

ובתחילה יש לומר באופן פשוט יותר, ע"פ מה שנודע ש'עשרה מאמרות שבהן נברא העולם' מכוונים כנגד 'עשרת הדברות' שנאמרו במתן תורה. וא"כ לפי מה שביארנו לעיל שמצוה הראשונה 'החודש הזה לכם' שייכת ל'בראשית ברא אלקים' שהוא המאמר הראשון, הרי היא מקושרת גם לדיבור 'אנכי ה' אלקיך', הנחשב לראש לכל המצוות מצד מעלתו.

חידוש הירח מצד מדת הכתר שבה

אך אפשר להבין את השייכות בין מצוה קידוש החודש לבין מצוה האמונה שב'אנכי ה' אלקיך' ביתר עומק, כי

ולכן הגם שמצד הטבע והחשבון יכולים אנו לחשב מעצמנו מתי יחול המולד ותתחדש הלבנה, מכל מקום קבעה התורה שרק ע"פ הגדת העדים יקדשו בית דין ראש חודש, והיינו שאנו מקבלים עדותם 'אינו את החודש בזמנה' כאילו שומעין מהם דבר חדש שלא היינו יודעים מזה בלעדיו, ונחשבים המה בעינינו כמו שמספרים דבר חידוש לפנינו, כי אכן בלא שיעידו הם לא היה שום הכרח מצד הטבע שאכן תתחדש הלבנה.

מצות קידוש החודש מקושרת לפסוק בראשית

הרי שמצוה זו הנדרשת מ'החודש הזה לכם', שנצטוונו לקדש את החודש ע"פ העדים דוקא, מיוסדת ג"כ על ענין חידוש העולם התדירי בכל עת בטובו של המלך המתנשא לכל לראש הנלמד מ'בראשית ברא אלקים'.

כי כאמור טעם מצוה זו הוא כדי שיכיר האדם שכל חוקי הבריאה אינם קבועים וקיימים מעצמם, אלא הקב"ה צריך לחדש אותם תמיד מאין ליש, ובלעדי החיות האלוהית שנשפע בהם כסדר היו חוזרים ועולים לשורשן העליון. נמצא שמצוה קידוש החודש מעוררת ידיעה והכרה תמידית במה שנאמר בפסוק 'בראשית ברא אלקים'.

'החודש הזה לכם' היא אכן מצוה ראשונה בתורה

וע"פ כל הנזכר יוצא שמצוה 'החודש הזה לכם' שהיא 'מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל', נחשבת גם עתה מצד מהותה כאילו פתחה בה התורה. כי כאמור שני העניינים הנלמדים מכתוב זה מקושרים הדק היטב להוראת הפסוק 'בראשית ברא אלקים', והיא, העדות שהקב"ה היווה מתחילה את כל הבריאה מאספ המוחלט, וגם עתה הוא ית' מחדש ומהווה אותה כסדר בכל רגע מאין ליש.

הנה נודע מה שאיתא בזה"ק (ח"ג יב.) שהלבנה רומזת לבחי' כנסת ישראל, מדת המלכות העליונה. והנה בכל מדה העליונה יש קומה שלימה של עשר ספירות, וגם מדת המלכות כלולה מעשר ספירות. והנקודה שבה הלבנה מתחילה להתחדש בכל ראש חודש היא ספירת הכתר שלה. והנה כל כתר עניינו - רצון, והכתר של כנסת ישראל הוא ענין שורש קדושת נשמות ישראל, בחי' הראשית והרצון שלהן.

הרצון שבמלכות היא נקו' האמונה שבישראל שאין לה בטלה עולמית

וענין רצון זה הוא האמונה הנטועה בכל איש ישראל, שעליה נבנה כל קדושת ישראל, שנקודת הרצון של יהודי אינה בטילה לעולם, כי היא חלק מעצם מהותו כנ"ל. ונרמז הדבר במה שגם כאשר הלבנה מתמעטת בכל סוף חודש - דבר הרמוז לכך שניטלו מהשכינה כל הספירות והמדרגות, מכל מקום נשאר בה קו דק של אור הרומז לנקודה דקה ועמוקה זו של הכתר - מדת האמונה, אשר ממנה היא מתחדשת ונבנית שוב בחודש הבא. ועליה נאמרה מצוה קידוש החודש, שפנימיותה היא להכיר ולקדש נקודה קדושה זו הכלולה במדת המלכות, שאינה נפסקת לעולם.

בזה מובן הקשר בין קידוש החודש לדיבור 'אנכי'

ובזאת בנין היטב את השייכות של מצוה קידוש החודש לדיבור הראשון 'אנכי ה' אלקיך', כי כאמור בשניהם הכוונה לענין אחד, להוציא ולגלות את הנקודה הקדושה והעמוקה הזו הנגוזה במדת המלכות, שהיא האמונה הקבועה כיתר בלב כל אחד ואחד מישראל, והיא אכן ה'מצוה ראשונה' במעלה מכל שאר המעלות והמצוות. וממילא היטב דיברו בה חז"ל וקראוה 'מצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל'.

הדיבור הראשון מכוון למדת כתר

ועוד עולה הדבר יפה עם מה שנודע שעשרת הדברות מקבילות המת אל העשר ספירות, ונמצא שהדיבור הראשון 'אנכי ה' אלקיך' מכוון למדת הכתר האמורה, שהיא נקודת הרצון שאינה מתבטלת, הרמוזה בקו האור הדק שאיננו נחשף לעולם. כי כאמור מצות האמונה הנאמרת בדיבור 'אנכי' היא נקודת הכתר העליון שבה שאינה בטלה כלל, והיא הגורמת את שלימות חידוש הירח בכל חודש.

חידוש הבריאה הנלמד מ'בראשית ברא' מכוון לדיבור 'אנכי' ולספירת ה'כתר'

וכמו כן מובן עתה יותר שייכותה של מצוה זו למאמר 'בראשית ברא', המכוון ג'כ לדיבור הראשון כנ"ל ולספירת הכתר, כי עניינה היא ג'כ האמונה התדירית בחידוש העולם הנובע בתוך כל איש מישראל מצד עצם בריאתו, ואשר זוהי נקודת הכתר של מדת המלכות שמתחדשת

בכל חודש, ואשר עליה בא עיקר המכוון בקידוש החודש, שהיא מצוה הראשונה שנוצטו עליה ישראל.

התחדשות הירח בכל חודש מעצמה - כדרך האמונה הבאה מצד טבע הבריאה

והנה ענין זה שאמרנו, שמדת האמונה שהיא נק' הכתר שבכל ישראל אינה בטילה לעולם, ושדבר זה הוא המכוון במצות 'החודש הזה לכם', - רמוזה ג'כ בענין קידוש הירח בכל ראש חודש, ויתבאר באופן שונה קצת מהאמור למעלה.

כי יש לומר שמה שהלבנה מתחדשת בטבעה בכל חודש גם בלא שיבוא לבית דין עדים שיעידו על כך, הרי זה גם לרמז ליסוד האמונה שהוא קבוע בלב כל איש ישראל גם בלא זה שהוא בעצמו יכיר ויודה בזה, והרינו שאפילו בשעה שהאדם אינו מודה בכך, והוא טוען שאינו יודע כלל מנקודה זו, ואין הוא מכיר בה כלל, מכל מקום

ג.

ראש חדשים: שלימות חידוש הבריאה בחודש ניסן

'כל מצותיך אמונה'

והנה כתוב (תהלים קיט, פו) 'כל מצותיך אמונה', כלומר שכל המצוות מושרשות במצות האמונה, וכולן נמשכות ממנה, כי שורש ענין 'אנכי ה' אלקיך' מונח בכל האמרות.

ביאור הדבר, שהרי כפי שאמרנו מצוה זו היא הראש לכל המצוות, ולפיכך כדרך שראש האדם כולל את כל שאר רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וכמו כן כל האברים חיים וקיימים מגידי המוח הנמשכים בהם, הכי נמי רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה נמשכות ממצוה הראשונה, שהיא מצות האמונה של 'אנכי ה' אלקיך', וכולן מקבלות חיות ממנה.

והיינו, שמדת האמונה עצמה היא ענין הכרת האדם ודבקוהו במי שאמר והיה העולם, ואילו כל מצוה הנמשכת ממנה, היא ענף פרטי מהאמונה הכללית, והיינו שהוא אופן פרטי של הכרה ודביקות בהקב"ה, כי בכל מצוה ומצוה יש הרגש שונה של קרבת אלקים, אך מכל מקום כולן הן צינורות פרטיות הנובעים מהאמונה והדבקות הכללית של המצוה הראשונה 'אנכי ה' אלקיך', והרי שכל מצותיך - אמונה' (ראה גליון הקודם - קעב).

המצוות נותנות חיות למקיימיהם, והחיות הכללית ע"י האמונה

ובאמת נודע שגם חיותם של כל אברי וגידי האדם הגשמיים הם מתרי"ג המצוות, כי רמ"ח האברים מקבלים חיותם מרמ"ח מצוות עשה, ושס"ה הגידים יונקים משס"ה לא תעשה, וכמו שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', ונרמז בזה שהמצוות משפיעות חיות לאדם. וזה עולה היטב עם האמור שכל מצותיך אמונה, שהרי כתיב (חבקוק ב, ד) 'צדיק באמונתו יחיה', הרי כי כח האמונה הנכלל בתוך כל המצוות מחיה את האדם.

כיון שכל המצוות הם 'אמונה' צריכות הם להתקיים מעצמם

ומעתה, אם תר"ג אברי האדם יונקים מתרי"ג המצוות, שכאמור כולן הן בחי' 'אמונה', הרי נמצא שבאמת היו כל המצוות צריכות להיכלל בטבע האדם, והיינו שהאדם היה צריך לקיים את כל תרי"ג המצוות מצד טבעו ועצמותו בלא שיצטרך שום ציווי עליהם - וכדרך שעל מצות האמונה אין הוא צריך להצטוות עליה כנ"ל, שהרי אמרנו שמדת האמונה היא קביעה וקיימא בטבע איש ישראל.

הנברא הישר עושה בטבעו את רצון בוראו

ואכן אם האדם היה קיים עתה במדרגתו הנכונה כפי מה שעשאו האלקים ישר (ע"פ קהלת ז, כט), אזי לא היה אכן צורך לצוותו על המצוות, אלא היה מקיים אותם מטבעו ומצד עצם בריאתו. וזו היתה מדרגת אדם הראשון בן עדן קודם שחטא. שאז לא היה צריך שום ציווי מלמעלה

הרי נקודה זו מתחדשת מטבע הבריאה גם בלא הכרתו. כי כאמור קבע הקב"ה בעצם הבריאה את ענין מדת האמונה, ואין בכח האדם לשנות את הטבע, ובין שיודה על כך ובין שלא יודה עליו - אין זה מעלה ומוריד כלל, כי הלבנה תתחדש ממילא.

מצות קידוש החודש היא כמו חיוב האמונה

אלא שמצות קידוש החודש ניתנה לנו כמו מצות 'אנכי ה' אלקיך', והיינו שנוצטוינו להכיר באמינות המציאות, ולא להתעלם ממנה ולהכחיש אותה, ולכן יש מצוה שיבואו עדים על ראיית החודש, ושיאמר ראש בית דין 'מקודש מקודש' - וכדרך שנתחייבנו במצות האמונה שב'אנכי'. אך בין כך ובין כך הדבר אמת, כי זוהי נקודת הראשית והכתר הטמונה בנשמות ישראל, בחי' מצוה ראשונה שלהם, שאינה נפסקת לעד.

ה'שרות' שבה נברא האדם בתחילה כאמור, שוהי כאשר האדם עומד על מדרגתו הנכונה לקיים את רצון ה' מצד עצם טבעו והמותו.

כשמעשה בראשית כתיקונו שורה שמחה גדולה בעולם

וזהו ג'כ ענין גדול השמחה הנאמר בפסוק הנ"ל ישמחו וגו', כי כאשר מעשי בראשית עומדים על מכונם ותיקונם, ננרמז מזה שמחה גדולה, וכדרך שאמרנו בגמ' (מגילה י'): 'ש'אותו היום [של הקמת המשכן] היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ', הרי שבראית שמים וארץ גרמה שמחה גדולה למעלה. ולכן בחודש ניסן ששורה מדרגה של 'שרות בעולם, והבריאה עומדת על תילה כפי שבראה ה'ש"ת, אזי 'ישמחו השמים ותגל הארץ'.

ואכן כן מצינו גם בגשמיים, שכל הבריאה מתעוררת לחיים והיא מלאה שמחה בימים המבורכים של חודש ניסן, כי כאמור בחודש זה מתעוררת ראשית הבריאה כפי שעשאה ה'ש"ת באופן ישר, אשר דבר זה מרבה שמחה יתרה לכל.

המשכן וכליו דוגמת שמים וארץ וקומת האדם במדרגתם הנכונה

וענין זה שייך לבנין המשכן ובית המקדש, שהרי בניית המשכן היתה כעין יצירת שמים וארץ, וכמו שאמרנו בגמ' (ברכות נה). 'יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ'. וכן נודע מספח"ק שהמשכן וכליו רומזים לאברי האדם. והיינו שהעמדת המשכן היתה דוגמת לשמים וארץ וכן לקומת האדם - כפי המצב שבראם ה'ש"ת בראשית הבריאה, והוא הציור שבו הם ראויים להירות כפי תחילת בריאתן. ואשר לכן הביאה הקמת המשכן שמחה לפני הקב"ה כנ"ל, שהיא השמחה השורה כאשר הבריאה עומדת במצבה הנכון.

הקמת המשכן בר"ח ניסן - להורות על שלימות חידוש המלכות בחודש זה

ולכן הוקם המשכן לראשונה בר"ח ניסן שבו מאיר אור שם הו"ה' כסדרו, להורות כדברינו שבחודש הזה ישנה התחדשות נעלית לכל מצב העולם, והלבנה מתחדשת באופן שמאיר אור האמונה בשלימות בכל הבריאה, עד שכל רמ"ח אברי האדם ושס"ה גידיו מקיימם מעצמם את רצון ה'ש"ת, ומרגישים את המצוה הראשונה 'אנכי ה' אלקיך' הנכללת בכל המצוות, אשר זוהי מדרגת המשכן כאמור.

ויה"ר שנוכח בקרוב שחמה ולבנה תתחדש, ואורם שבעתים יחודש, ויצמצם ה'ש"ת שכינתו בתוך שער החדש, ויקרא לו שם חדש, כשם העיר מיום המקודש, ויתן לעם לב חדש, לשרור בפניהם שיר חדש, שיר מפואר ומחודש, על כל שיר מהולל ומקודש, במהרה בימינו אמן.

נקודות:

שראש חודש ניסן, שהוא ראשון לחדש השנה ובו מתחדשת הלבנה בתחילה, היינו שבראש חודש זה נעשה התחדשות גמורה לכל ענין מדת האמונה הגנוזה בעצם בריאתנו, ובו מתגלה ענין 'אנכי ה' אלקיך' המונח בכל המצוות. ועניינו הוא לעורר את טבע איש ישראל כפי שעשאו האלקים 'שר' בראשית היצור, להיות נמשך אחר ה'ש"ת ולקיים את כל מצוותיו באופן שירגיש בהם את 'כל מצותיך אמונה'

~

ולכן הוקם המשכן לראשונה בר"ח ניסן שבו מאיר אור שם הו"ה' כסדרו, להורות כדברינו שבחודש הזה ישנה התחדשות נעלית לכל מצב העולם, והלבנה מתחדשת באופן שמאיר אור האמונה בשלימות בכל הבריאה, עד שכל רמ"ח אברי האדם ושס"ה גידיו מקיימם מעצמם את רצון ה'ש"ת, ומרגישים את המצוה הראשונה 'אנכי ה' אלקיך' הנכללת בכל המצוות

א.

חידוש הירח הוא שורש כח התשובה

החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב, ב).

איתא במגילת (חולין טו) כי בשערי החטאת של ראש חודש כתוב שהוא לחטאת לה' (במדבר כח, טו), כי כביכול 'אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי על שמיעתי את הירח'. וא' בספה"ק כי כפרה זו שהתכוון הקב"ה כביכול על עצמו, היא שורש לבח התשובה והכפרה שיש לכל איש ישראל, שהרי הקב"ה בעצמו הכתיב ענין של תשובה וכפרה כביכול על עצמו.

ויש לומר כי לא סתם לומדים התעוררות לתשובה מענין הירח, אלא אחד מן היסודות בענין התשובה נלמד מזה הענין. שהרי אורו של הירח מתחדש בכל חודש, ובאמת אמר הכתוב (קהלת א, י) 'ואין כל חדש תתהי השמש', והירח הלא הוא גם כן בכלל כל הבריאה המנוכה 'תחת השמש' [ואפילו במציאות מוקומ, שהרי הירח קרוב יותר אל הארץ מן השמש, הרי שהוא תחת השמש], ואם כן לכאורה איך שייך ענין חידוש אצל הירח. אלא עניינו הוא כדאי' בזה"ק (ח"ב קמ"ה) כי אכן 'למעלה מן השמש' יש חדש, וכל החיודשי נובעים משם. ואם כן יש לומר כי בכל ראש חודש מתעלה הירח למקום נעלה יותר מן השמש, ועל ידי זה מתחדש אורו מן הבחי' שלמעלה מן השמש. והוא ע"ד הכתוב (שפילי יב, ד) 'אשת חיל עמרת בעלה' אשר האשה המקבלת מבעלה יש אצלה בחי' של התעלות למעלה ממדרגתו עד שתיחשב כעטרה לראשו [ואכמ"ל בפנימיות זה הענין]. וזה הוא שורש ענינו של ראש חודש, כאשר הירח המקבלת מן השמש כאשר מבעלה, מתעלית אל בחי' 'למעלה מן השמש', ועל ידי מתחדשת אורה. ונמצא כי כל יסוד חידוש הירח הוא על ידי התעלות למעלה מסדר הבריאה, שהרי סדר הבריאה הוא שהירח הוא 'תחת השמש' כנ"ל, והירח מתעלית בכל ראש חודש אל למעלה מן השמש.

וענין זה הוא יסוד כח התשובה ושורש תיקון החטאים, שהרי בכל חטא נגרם גם גדול בעולמות העליונים, וכנגד מה שכל מצוה פועלת למעלה בחי' של 'חוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', הרי כל עבירה ועון גורמים ח"ו את ההיפך מזה. ואם כן לכאורה קשה מאד תיקון הפגם, כי איך יוכל החוטא לעורר את היחוד אחר שפגם בו והפרידו ח"ו. אבל על זה אמרו חז"ל (ברכות דה) 'במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים מגוהים אינם עומדין', כי נבעל התשובה נבעל בעת תשובתו אל מקום עליון ביותר, למעלה מן המקום הרגיל שמגיעים אליו בסדר העבודה. כי על פי סדר העבודה הרגיל יכולים להגיע רק אל מקומם של הצדיקים הגמורים, אשר שם הם משלימים את עבודתם ומתקנים תיקונם גדולים בעולמות העליונים. אבל יש בחי' הנעלית מכל מה שמעשי בני אדם יכולים להגיע, ושם במקום נעלה זה גם אינו חל ולא נוגע פגם החטא, כי אי אפשר למעשי בני אדם להגיע לשם כלל, לא טוב ולא מוטב. ומשם ממשיך הבעל תשובה את התיקון לפגמי החטא, כאשר הקב"ה ברחמיו מעלה אותו למקום נעלה זה, ושם לא היה מעולם פגם ולא פירוד כלל. וזהו ענין מה שאמרו חז"ל (ויפא פ). גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד, וכן אמרו (נדרים לפ) תשובה קדמה לעולם, כי אכן מהות התשובה היא העלה לעולם העליון בבחינת 'כסא הכבוד' ובחינת 'קדמה לעולם', שהם מקומות שאינם שייכים לסדר הרגיל של העולם אלא גבוהים ממנו.

ולפי האמור, הנה שורש כח זה עורר הקב"ה בתיקון הירח, כאשר גרם לה לבא לידי מיעוט והתחדשות בכל חודש, אשר חידוש זה הוא על ידי התעלותה אל 'למעלה מן השמש' כנ"ל. והנה כח זה עלולת למקום גבוה כזה, אינו שייך אלא לישראל אבל לא לאומות העולם, וכידוע אשר מצות התשובה לא מסרה לאומות העולם. וזהו שכתוב בענין חידוש הירח 'החודש הזה לכם' דייקא, כי אין ענין זה שייך לאומות העולם כלל. כי רק על ידי הבית דין של ישראל, מתעלים כלל ישראל אל למעלה מכל סדרי הבריאה, ומשם תהיה 'ימן כפרה לכל תולדותם' בתיקון כל הפגמים, ומתחדש אור חדש על כנסת ישראל.

ב.

שבת החודש היא מהכנה לעליית המלכות בליל הסדר

החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב, ב).

הנה מצות קידוש החודש היא התעסקות בתיקון מיעוט הירח, והוא בחי' תיקון ענין הירידה שהיתה במדת המלכות הנמשלת במיעוט

הירח. והנה בליל הסדר הוא בחי' 'סיהרא באשלמותא', כאשר אז עולה מדת המלכות בעליה הגדולה ביותר ששייך להיות. וליל פסח נקרא 'שבת' כמ"ש 'ממחרת השבת', כי היא בחי' איתערותא דלעילא כמו 'שבת'. וההקדמה לזה הענין הוא שבת החודש, אשר מצרפים בה את ענין החודש אל קדושת שב"ק. שכן החודש הוא בחי' הירח שהיא מדת המלכות אשר 'לית לה מגרמה כלום', והיא צריכה לקבל השפעות מן הבחי' השבת.

והנה 'שבת' היא בגי' כ"ו פעמים שם הוי"ה, ואילו 'חדש' הוא בגי' י"ב פעמים שם הוי"ה. וזהו ענין הכתוב (בראשית לה, ה) שהיה יהודה כבויב בעת שילדה תמר את פרץ ורח ארם מהם יצאה נשמת משיח, כי בתיבת כויב נרמז בחי' שבת החודש, שכן הוא רומז לכ"ו י"ב פעמים שם הוי"ה הנ"ל. ואכן שבת החודש הוא בחי' עליית המלכות, אשר תכלית עליה זו היא לבא לבחי' לידת משיח. ובא הרמזו על כך, כי 'החדש הזה לכם' הוא בגי' 'משיח בן דוד'.

ג.

השייכות בין 'בראשית' ל'החדש הזה לכם'

ידבר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב, א-ב).

בתחלת פרשת בראשית מביא רש"י את דברי ר' יצחק 'לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל'. אכן יש לומר כי בפסוק 'בראשית ברא' וגו' באמת נרמזה מצוה זאת של 'החדש הזה לכם', שהרי 'בראשית ברא אלקים' הוא בגי' תיבת 'חדש' במילואו ('חית דלית שיי'). והענין בזה הוא, כי כל כונת הבריאה היתה בשביל ישראל (רש"י שם) שיקבלו את התורה ויקיימו את מצוותיה, ולכן יש לרמז תיכף בתחלת הבריאה על המצוה הראשונה.

עוד נרמזה מצוה זו של קידוש החודש בתיבת 'בראשית' עצמה, והוא ע"פ מה דאיתא בזה"ק (תק"ף עב) אשר אחד מן הצירופים של תיבת 'בראשית' הוא 'אתר יבש', והיינו שהעולם הזה נחשב לאתר יבש' שאין בו להלוהיות חיות, וכלל ישראל צריכים להוציאו ממצב זה, ולהכניס בו חיות על ידי קיום המצוות. ולכן המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל היא מצות קידוש החודש, שיש בה ענין של התחדשות המעוררת חיות, והיא מהפכת את 'יבש' להיות 'חדש' [שהרי הגי' שלהם שוה]. וזה מורה על כלל המצוות כולן שיש בהן ענין זה. ויש לרמז על כך בפרשת החודש, שנאמר 'ידבר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר', והנה 'משה אהרן' הם בגי' 'אתר', ו'ארץ מצרים' אשר היא 'ערות הארץ' (בראשית נב, ט) בתכלית השפלות היא בבחי' 'אתר יבש', ואכן לא ירדו גשמים במצרים להורות על גדול 'יבשותה', שהיה חסר בה הלחות הקדושה. ואמר להם הקב"ה 'החודש הזה לכם', לעשות את ה'יבש' שיהיה 'חדש' כנ"ל, ולכן ניתנה מצות קידוש החודש לכלל ישראל, להמשיך חיות חדשה לעולם ולהפך את יבשותו לחיות.

ד.

חודש האביב בבחי' יחוד קוב"ה ושכינתיה

היום אתם יוצאים בחודש האביב (שמות יג, ד).

התורה קבעה את יו"ט פסח להיות תמיד בחודש האביב, ונצטוונו 'שמור את חודש האביב' (דברים טז, א) שיעברו בית דין את השנה כדי שיהיה הפסח בחודש האביב. כי החודשים תלויים בסדר חודשי הירח אשר על זה נמסרה מצות קידוש החודש, ואילו תקופות השנה תלויים בשנת החמה, וצריכים להתאים ביניהם כדי שיצא הפסח בחודש האביב.

והענין בזה הוא, כי חג הפסח הוא יסוד ענין 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה' המתגלה על ידי כלל ישראל שנהיו העם הנבחר ביציאת מצרים, כאשר ננסת ישראל מתייחדת עם זוהה בתוקף האהבה המתגלית בחג הפסח. וזה הוא שורש הרהבה יחודיים כלליים, הנמשכים כולם מן היחוד הגדול בין בחי' קודשא בריך הוא לבחי' שכינתיה. והנה השמש שהוא מקור האור בעולם, הוא מרכבה ורמז לבחי' 'קודשא בריך הוא' המשפיע לכל העולם. ואילו הירח המקבלת את אורה מן השמש, מורה על בחי' השכינה המקבלת מהקב"ה את

כל חיות הבריאה. והנה השמש מעורר את החום, ואילו הירח היא מקור הקור. ולכן חודש האביב הממוצע בין הקור והחום, הוא בחי' של קשר וזיווג בין השמש והירח. ומפני שזה הוא עצם עניינו של חודש האביב, שבו מעורר היחוד הכללי כנ"ל, ועל ידי זה הוא חודש האביב כמבואר. לכן ציונת התורה שיהיה חודש האביב מתאים בין לסדר התקופות של השמש בחי' קוב"ה, וכך גם לחודשי הירח בחי' מלכות.

וזהו שנאמר על יציאת מצרים 'אלקים מושב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות' (תהלים סח, ז), ופירש רש"י 'מוציא אסירים בכושרות, הוציא את ישראל ממצרים בחודש שהוא כשר להולכי דרכים, לא חמה ולא צנה'. ואת תחלת הפסוק 'אלקים מושב יחידים ביתה' דרשו חז"ל (ספ"ה ב) 'אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וקשין לזווג כקריעת ים סוף, שנאמר אלקים מושב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות'. ולכא' יש להבין מה הוא השייכות בין פשט הפסוק העוסק בהוכחת תקופת השנה של יציאת מצרים, שהיתה בזמן האביב שאינו חמה ולא צנה, לבין דרשת חז"ל על ענין היוזמים. אבל לפי הנ"ל מבואר היטב, כי ענין האביב שבו יצאו ממצרים, הוא עצמו ענין זיווג יחוד בין קוב"ה ושכינתיה כנ"ל, ויחוד זה הוא שורש כל היוזמים.

ה.

קדושת הראשית בחג הפסח נמשכת ומתגלית בעורה"ז

ידבר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב, א-ב).

איתא בהגדה של פסח 'יכול מראש חודש, תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצוה ומרוד מונחים לפניך'. ולכא' יש להבין את ההוי אמינא, למה היינו סבורים לקרוא את ההגדה מראש חודש או מבעוד יום, והרי יציאת מצרים היתה רק בט"ו לחודש, ומה היא הסברא להקדים זאת.

אכן אחד מן היסודות של יציאת מצרים הוא גילוי קדושת הראשית, אשר לכן כינה הקב"ה את כלל ישראל באותו פרק בשם 'בני בכורי ישראל' (שמות ד, כב), והונו ענין מכת בכורות והצלת בכורי ישראל, כי בזה נתגלה מי הוא הראשית האמיתי, ענין 'ישראל שנקראו ראשית' (רש"י בראשית א, א), ולכן מכח יציאת מצרים נתחדשו מצוות קידוש בכור אדם ובכור בהמה שנאמרו בפרשת יציאת מצרים (שמות יג, ב), כי בחג הפסח שהוא ראשית המועדים נתגלה גילוי גדול של קדושת הראשית.

וזהו שמצונו בחג הפסח דבר מיוחד, שכבר בשבת שלפני החג מתחיל ענין הוי"ט עצמו, והוא מה שעוסקים כבר בשבת הגדול בניסי יציאת מצרים [ואף יש מנהג לקרוא בו את ההגדה של פסח], ולא מצונו כן בשאר הימים טובים. אכן הענין הוא מפני שחג הפסח מקושר ביותר לענין הראשית, והרי 'כל בראשית דלעילא ותתא ביזמא שביעאה תליין' (חולין ח"ב פח), ואם כן נמצא שראשית ההשפעות של חג הפסח נמצאות באופן של 'ראשית' בשבת שלפניה, ולכן ביו"ט של קדושת הראשית עושים עסק מהתחלה זו. וזה הוא גם טעם ההוי אמינא להתחיל כבר בראש חודש, או לכל הפחות בתחלת היום של ליל הסדר, כי מפני שעוסקים בענין הראשית, היה צד לומר שיתחילו מיד בתחלת החודש שהיא הראשית של ליל הסדר, או לכל הפחות בראשית היום.

אבל על כך אמר בעל ההגדה 'לא אמרתי אלא בשעה שיש מצוה ומרוד מונחים לפניך', כי אכן יציאת מצרים היא ענין הראשית, אבל ראשית זו צריכה לבא לידי גילוי בפועל ממש, עד שיוכלו להראות באצבע 'בעבור זה', שכן יציאת מצרים היתה כאשר אמר הקב"ה 'אני יוצא בתוך מצרים' (שמות יא, ד), שהתגלה במורא גדול זו גילוי שכינה בפועל ממש בתוך מצרים במקום החיצוניות, ודוקא באופן זה באה יציאת מצרים. ולכן צריכה סיפור יציאת מצרים להיאמר דוקא כאשר יש עניינים גלויים בחיצוניות, בשעה שיש מצוה ומרוד מונחים.

ובדרך הרמז, הנה 'ראשית' יתר על מספר 'אחרית' כמנין 'בעבור זה', והיינו אשר מעלת 'ראשית' על 'אחרית' הוא רק כאשר מצטרף לו הגילוי בפועל 'בעבור זה'. והונו גם ענין ההמשך 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', שכל מעלת יציאת מצרים נתגלתה בעשייה בפועל ממש בזה העולם.

בתחבולות תעשה מלחמה:

להיות
איש חרוץ ונמרץ
בעבודת ה'

א. לך בכחך זה: לעשות רצון ה' בחשק ובחריצות

גם אם האדם לא נלכד במדת העצלות עליו להיזהר מן הבטלנות | לקחת מוסר השכל מאנשי העסקים שעומדים על משמרתם ברוב חשק וחריצות | אדם שאינו חפץ להיות עובד ה' בוודאי שלא יכול להיות חרוץ בעבודת ה' | היצר הרע יעשה כל אשר ביכולתו למנוע את האדם מלעשות מצוה | היצר ימתין עד שההתלהבות תפוג מעט ואז יתגבר עליו בכל מיני מניעות | מצוה הבאה לידיך אל תחמיצה - הקריאה של חז"ל לא להיות בטלן

ב. מאויבי תחכמני: תצא נגד היצר הרע בעצות ותחבולות

כוחות הרע אין להם שום מניעות והגבלות בדרם | יהודי יש לו מניעות שהתורה מחייבת אותו לעסוק בהם | ההרגל לעצור כל פעם מחמת איזה סיבה רוחנית גורם לו שאינו משקיע את כולו במטרה שלו | צריכים ללמוד מן הנחש ללכת בכל התוקף והעזות דקדושה | דוגמה לתחבולה: לייצר לחץ על עצמו | צריכים להשתמש עם הכלים של היצר הרע

ג. שבע יפול צדיק וקם: לא להתייאש בשום אופן

היצר הרע אינו נחלש כאשר אינו מצליח בתפקידו | בחורי ישיבה נשברים תיכף כאשר לא הולך להם כמו שחשבו | היצר הרע נטפל גם ליהודי 'בן תשעים' | הבחור הלז כבר אינו מסוגל אפילו לשמוע דברי חיווק | הוא עוד לא דרך על המפתן של עבודת ה' וכבר מאבד תקווה | תלמד מהיצר הרע - לא להתייאש עד הרגע האחרון

א.

לך בכחך זה: לעשות רצון ה' בחשק ובחריצות

נקודות:

הנה שכיח מאד בין עובדי ה' - שהגם שאינם בעצם לעשות את הנדרש מהם - אבל כל מהלך שלהם מתחממים נגד היצר הרע, כל הגישה שלהם היא בבטלנות ובהתרשלות. היום הם מתחילים ללמוד מסכת בבא קמא - אחרי שבועיים הם חושבים אולי בעצם יותר טוב ללמוד בבא מציעא, ואחרי יומיים הם שבים ומתחרטים וחוזרים שוב למסכת בבא קמא וחוזר חלילה. הוא לומד כל הזמן, אי אפשר לומר לו: "למה בטלת מן התורה ועסקת בדברים בטלים", הוא הרי יושב אצל הגמרא ולומד. אמנם הטענה היא: למה אתה בטלן?! למה אתה לא יודע לעמוד על שלך?! רצית ללמוד בבא קמא, התחלת ללמוד בבא קמא?! תלמד בבא קמא! למה אתה משנה את התוכנית שלך אף פעמים?! היום אתה לומד בבא קמא, מחר תלמד בבא מציעא ועוד שבוע תתחיל ללמוד בבא בתרא! כך אתה לא תגיע לשום מקום!"

צריכים לדעת שאסור להיות בטלן! עובד ה' צריך להיות חרוץ ונמרץ בכל הליכותיו ואורחותיו, ושומה עליו להתאזר במידה רבה של עורמה והתחכמות ולחפש תחבולות איך לנצח את היצר הרע. כי הלא היצר הרע אינו בטלן במלחמה נגדו, הוא סוחר ערום וממולח! לכן צריכים להיות - זה לעומת זה - סוחר ערום וממולח ביראה. הוא נלחם עמך בעצה ובמזימה, ואילו אתה מטפל בו עם כפפות של משי...

לא לעבוד את ה' כמו 'שלימזל'
הנה שכיח מאד בין עובדי ה' - שהגם שאינם בעצם לעשות את הנדרש מהם - אבל כל מהלך שלהם הוא באופן של בטלנות. הם אינם מתחממים נגד היצר הרע, כל הגישה שלהם היא בבטלנות ובהתרשלות. היום הם מתחילים ללמוד מסכת בבא קמא - אחרי שבועיים הם חושבים אולי בעצם יותר טוב ללמוד בבא מציעא, ואחרי יומיים הם שבים ומתחרטים וחוזרים שוב למסכת בבא קמא וחוזר חלילה. הוא לומד כל הזמן, אי אפשר לומר לו: "למה בטלת מן התורה ועסקת בדברים בטלים", הוא הרי יושב אצל הגמרא ולומד. אמנם הטענה היא: למה אתה בטלן?! למה אתה לא יודע לעמוד על שלך?! רצית ללמוד בבא קמא, התחלת ללמוד בבא קמא?! תלמד בבא קמא! למה אתה משנה את התוכנית שלך אף פעמים?! היום אתה לומד בבא קמא, מחר תלמד בבא מציעא ועוד שבוע תתחיל ללמוד בבא בתרא! כך אתה לא תגיע לשום מקום!"

צריכים לדעת שאסור להיות בטלן! עובד ה' צריך להיות חרוץ ונמרץ בכל הליכותיו ואורחותיו, ושומה עליו להתאזר במידה רבה של עורמה והתחכמות ולחפש תחבולות איך לנצח את היצר הרע. כי הלא היצר הרע אינו בטלן במלחמה נגדו, הוא סוחר ערום וממולח! לכן צריכים להיות - זה לעומת זה - סוחר ערום וממולח ביראה. הוא נלחם עמך בעצה ובמזימה, ואילו אתה מטפל בו עם כפפות של משי...

אל תדחה את המצוה כדי שלא תחמיץ אותה לגמרי

המסילת ישרים נותן דוגמה לך בהקשר דברי חז"ל שאמרו (מכילתא בא פ"ט): "מצוה הבאה לידיך אל תחמיצה" - אדם שלא רכש את מדת החריצות - אפילו אם הוא זריז דיו - הינו חושב לעצמו במקרה כזה: "למה אני צריך כבר

לא צריך שיחות התעוררות על מנת להתחזק ולהתעורר ברצון להצליח. ההצלחה שלו - היא שאיפת חייו! הוא רוצה לעשות חיל בעסקיו ולהיות נגיד גדול ומפורסם, ומחמת שיש לו רצון איתן וחזק להגיע ליום הזה שהוא יהיה 'נגיד בעמיו', הנה יעשה ככל האפשר כדי להגיע ליעדו; הוא ילמד את רזי המקצוע עד לאחת, ואם לא ימצא באיזה ענין לא יבוס ללמוד מפי אחרים. הוא יחקור וידרוש בכל עת לדעת איך יכול לשפר את המהלכים שלו, איך הוא יכול להרחיב את עסקיו - לגדול ולפרוץ כהנה וכהנה. וכל זה הוא תוצאה של מדת החריצות האופפת את האיש העסקים כל כולו - כדי להצליח במה שקבע לעצמו שהנה זה ייחשב עבורו כהצלחה.

כלל ראשון: לרצות להצליח

כדברים הללו הוא בנוגע לעבודת ה' אחת לאחת. הכלל הראשון הוא: שעל האדם לרצות בהצלחתו הרוחנית מחפצו ומרצונו - אתה מעצמך! אם האדם מצד עצמו אינו מעונין בכך, וכל הזמן הוא בגדר שעושה 'טובה', הוא צריך משגיח שכל הזמן יאיץ בו ללמוד וכלל אינו ב'פרשה'; מאדם זה איננו מדברים כעת כלל! אתה לא יכול להיות חרוץ בדבר שאתה לוקח על עצמך מתוך כפיית הר כגיגית! אפס, מי שמצד עצמו יש לו רצון כביר וחזק, הוא רוצה לעבוד את ה' בכל כוחות גופו ונפשו, אלא מה?! הוא קצת בטלן... אל האדם הזה יש מקום לדבר אודות חריצות.

חריצות היא מחלקי מדת הזריזות

בענין הזריזות - לבר מהכונה הפשוטה שעל האדם לנצל את כוחות נפשו ולעשות כל דבר בעבודת ה' בחשק ובחיות - הרי זה כולל גם נדבך נוסף שנקרא 'חריצות'. אשר משמעה הכולל היא, לעבוד את ה' ברוב חריצות ובנמרצות ולא להיות 'בטלן' ונחשל. גם אם האדם לא נלכד במדת העצלות - הוא אינו מחפש כל טעדיק איך להתחמק מלמעשות את הנדרש ממנו - עדיין ייתכן שהוא בגדר בטלן ו'שלימזל'.

מצד מדת הזריזות נדרש מן האדם להיות חרוץ בעבודת ה' - 'זיין טיכטיג'. כאותו איש עסקים שאינו בטלן כלל וכלל - הוא 'חברה-מאן' גדול - כך גם בעבודת ה' אסור להיות שלימזל! תהיה 'חברה-מאן' בעבודת ה'.

מכל מלמדי השכלתי

לעיתים כאשר מדברים אודות ענין זה לעובדי ה' שכל מעיינם נתון לדבקות ויראת שמים, הם אינם מבינים דברים לאשורם - הם לא מבינים את 'השפה' הזו - אודות מה מדברים כאן בכלל! המושגים הללו רחוקים מה'עולם' שלהם. ובאמת גם הם נדרשים לקיים מכל מלמדי השכלתי ולהביט סביבותיהם על אנשי העסקים וכדומה, ולראות את החריצות וההשקעה שלהם - ולקחת מהם מוסר השכל בעבודת ה'.

והנה הדבר הבולט ביותר בין אנשי העסקים - בענין החריצות - שיש להם 'יעדים ומטרות!' כל מעייניו נתונים להגיע למטרה שלו, הוא יעשה הכל בעולם כדי להשיג את היעד שקבע לעצמו. במילים אחרות: הוא לא עושה 'טובה' לאף אחד בכך שהוא משכים קום בבוקר לעבודה שלו, הוא לא זקוק לצוות של משגיחים ורמ"ם 'שיעמדו לו על הראש', הוא

פרק ז

קְדַם הַתְּחִלָּת הַמְּעִשָּׂה הוּא, שְׁלֵא יַחְמִיץ הַאָּדָם אֶת הַמְּצוּה, אֲלֵא בְּהִינְיָה וּמְנָה, אוּ בְּהִינְיָה לְפָנָיו, אוּ בְּעֵלְוֹתָהּ בְּמִשְׁכָּבָתוֹ, וְמִהָרַ יַחְיֵשׁ מַעֲשָׂהוּ לְאַחוּ בְּהַ לְעֵשׂוֹת אוֹתָהּ וְלֹא יֵנִיחַ וְזֶמֶן לְזֶמֶן שְׁלֵיטָרָבָה בִּינְיָתִים, כִּי אִין סִפְנָה בְּסִפְנָתוֹ, אֲשֶׁר הִנֵּה כֹּל רְגַע שְׁמִתְּחִדֵּשׁ יוֹכֵל לְהִתְחַדֵּשׁ אִינְהָ עֶבֶד לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב

לצד הקדושה יש כמה מיני צמצוצים שאין לסטרא אחרא, אבל אחרי כל הצמצומים וההגבלות הללו – עדיין נשאר זמן לרוב, שיש בהם בכדי להשיג את המטרה ואת היעד לאן שרוצים להגיע. האדם צריך 'לשאול' את המדה של הנחש - לקחת ממנו קצת עורמה והתחכמות - ולעשות את הדברים שלו בעזרת דקדושה. אל תהיה שה תמים ותועה – תהיה סוחר ממולח שנון וחריף. תשקיע את כל כולך בתוכניות שבנית לעצמך – כדי להשיג איזה מקצוע בתורה או בעבודת ה'.

~

על האדם לבדוק ולבחון כל מחשבה שעולה במוחו, האם זו לא תחבולה של היצר הרע – 'אן אונטער געשטעלטע שפיצלי' - שצריכים ללחום נגדו בכל סוגי התחבולות וערמומיות. צריכים לקחת החלטה איתנה: אני אשיג את מטרוטיי בעבודת ה'.

עכשיו לעשות את זה? מה רע אם אמתין עם זה עד מחר? המצוה לא תברח לי... אני אעשה זאת קצת יותר מאוחר". אבל מי שיש בידו את מדת החריצות בעבודת ה' - מבין שזה לא הולך כך; הוא יודע בבירור שכאן ניצב היצר הרע 'שהולך לו בחיים' שלא יעשה את המצוה הזו. וככל שהאדם דוחה את עשיית המצוה למחר - כך יוסיף היצר ויניח לפתחו מניעות שונות ומשונות כדי שלא יוכל להפיק את רצונו מן הכח אל הפועל.

והוא מבין שעצם המחשבה הראשונה שהוא מעלה בדעתו כעת - לדחות את עשיית המצוה למחר - היא גופא נובעת מעצת היצר. היצר הרע רואה שאינו יכול למונעו לגמרי מן המצוה, לכן הוא מתחכם נגדו ובא לפתותו שעליו "רק" לדחות את המצוה: "אתה תעשה זאת עוד מעט, קצת יותר מאוחר". והיצר כבר יודע שבמשך הזמן הרצון וההתלהבות ילכו וידעכו ואז כבר יוכל בניקל למונעו מעצם קיום המצוה.

ב.

מאויבי תחכמי: תצא נגד היצר הרע בעצות ותחבולות

זה מהווה גורם לכך, שהוא מאבד קצת את החוזה ואת התקיפות לעמוד ביעדים שלו ולהעביר את התוכניות שלו עד הסוף, והוא נגרר אחר בטלנות ורפיון ידיים. הוא אכן מנצל את הזמן, אבל אינו תקיף בדעתו, ולא ברור לו בנפשו שאכן יעלה בידו לסיים הש"ס, ואין לו תוכנית ברורה איך הוא אכן מתכוון לעמוד ביעד שהציב לעצמו.

כוחות הסטרא אחרא אין להם שום מניעות

מאיך לכן הרע אין שום מונע; הם לא מורגלים לעצור ולהתבונן 'מה ה' אלוךך שואל מעמך' - אדרבה, כל דבר שהם רוצים להשיג, הם נגשים אליו בכל העזות והתקיפות. הם לא נעצרים מול שום מניעה שבעולם. כשיש להם איזה שיטה ואידיאולוגיה הם לא חושבים הרבה... הם נוסעים כמו 'טרקטור' וכל מה שעומד בדרכם נמחק ונמחק. הם לא צריכים לוודא שכל צעד שלהם יתאים ויהיה 'שווה בשווה' עם שאר הדעות והשיטות, הם הולכים 'ראש בקיר' ולא איכפת להם ולא מידי.

אל ירך לבככם - להתאזר ב'עזות דקדושה'

בבחינה מסוימת צריכים להשתמש בכח הנחש - שהוא היצר הרע. כי הנחש יכול להיות 'שמש' טוב לצד הקדושה; כאשר האדם שולח את הנחש לשליחות כלשהו, הוא יכול להיות סמוך ובטוח שהנחש יבצע את שליחותו עד הסוף. הוא ילך מקצה העולם ועד קצהו בנשימה אחת ומבלי לעצור ולהסתפק - הטוב הדבר אם לא. אין הכי נמי, לצד הקדושה יש כמה מיני צמצוצים שאין לסטרא אחרא, אבל אחרי כל הצמצומים וההגבלות הללו - עדיין נשאר זמן לרוב, שיש בהם בכדי להשיג את המטרה ואת היעד לאן שרוצים להגיע. האדם צריך 'לשאול' את המדה של הנחש - לקחת ממנו קצת עורמה והתחכמות - ולעשות את הדברים שלו בעזות דקדושה. אל תהיה שה תמים ותועה - תהיה סוחר ממולח שנון וחריף. תשקיע את כל כולך בתוכניות שבנית לעצמך - כדי להשיג איזה מקצוע בתורה או בעבודת ה' - ותלך עם כל הכח ובכל התוקף.

יהודי יש לו הרבה שיעבודים רוחניים

וניתן לכך דוגמה פרטית במה שנוגע לבחורים: כאשר אדם מן השוק שאינו שומר תורה ומצוות רוצה ללמוד איזה מקצוע - הוא רוצה להיות פרופסור גדול ומוצלח במקצוע מסוים - אין לו שום גבולות. עליו רק לשבת וללמוד כמה שנים - עד שיקבל את התואר הנכסף שלו. אבל בחור שרוצה לסיים ש"ס או מסכת הלא אינו יכול ללמוד ברציפות כזו - 'מיט א שוואונג' - כי הוא מוגבל בכל מיני הגבלות. כאן הוא מוכרח לסגור את הגמרא כי הולכים להתפלל שחרית, וכעת מנחה ואחר כך מעריב. כאן כל הסדרים שלו משתנים לכבוד שבת קודש; תפילות ארוכות וסעודות שבת עם שירות ותשבחות 'מיט די גאנצע קנאק', כאן פסח וכאן סוכות, היום חנוכה ומחר פורים...

בין לבין עוד בא לידו איזה דבר מצוה שמחויב בו, כגון השבת אבידה או מצוה שהיא בגדר 'אי אפשר לעשותה על ידי אחרים' (מ"ק ט:); הוא מוכרח לקבץ איזה סכום עבור מטרה של צדקה. וכאן יש איזה 'שמחה משפחתית' שמצד האנושיות עליו להשתתף בו. ואת כל הדברים הללו אכן עליו לעשות - לא בדיעבד אלא לכתחילה - אדרבה, אם יתחמק מלעשותם מחמת שאיפתו הכבירה לסיים הש"ס - הרי עבר בזה בהדיא על רצון ה'.

לא לאבד מחמת זה את החריצות

כי אכן בצד הקדושה אי אפשר ללכת עם דבר אחד עד הסוף, כאמור תמיד יש איזה דבר שכעת הוא מקומו ושעתו - עכשיו אתה לא יכול ללמוד אתה חייב להתפלל. ומחמת שהאדם מתרגל להסתפק מה עליו לעשות! מעשים בכל יום שעליו לראות ולבחון: "מה רצון השי"ת ממני כעת?" לכן הוא מאבד קצת את החריצות והמרץ לעמוד בכל מה שנדרש ממנו ולעשות את המוטל עליו בכל התוקף וההתלהבות.

דהיינו, אפילו בזמן שיושב ולומד והינו יודע בהדיא שכעת הוא רצון ה' שישב ויהגה בתורה בהתמדה רבה - הרי שאינו מונח בכל רמ"ח אבריו בתוכנית שלו לסיים את הש"ס, כי הוא כבר יודע מראש שאינו יכול 'לרוץ' עם התוכנית שלו ברצף אחד כי בכל עת יש לו איזה 'תחנת ביניים'.

חבל על מדת הנחש שאפשר ללמוד ממנו דרך בעבודת ה'

איתא בגמרא (סנהדרין נט:): "חבל על שמש גדול שאבד מן העולם" - חבל על הנחש שנאבד מן העולם. הגמרא אומרת שם שלולא החטא היה הנחש עומד לשרת את האדם - הוא יכול היה לשלוח את הנחש לקצה העולם על מנת שייבא לו אבנים טובות ומרגליות, ומחמת החטא נתקלל הנחש וכבר אי אפשר להשתמש בו.

חוץ מפשטות הדברים - יש כאן ביאור עמוק יותר במדתו וכוחו של הנחש, שמדה זו היא כמו 'שמש' טוב לאדם. ובהקדם דברי החתם סופר במה שאומרים בחנוכה: "ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך". ומקשה החתם סופר, בשלמא מה שמודים על הנס "גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" - אכן אין זה מובן מאליה שהמעטים ינצחו את הרבים. אבל איזה רבותא יש בכך שהצדיקים ינצחו את הרשעים, וכי מדוע מסתבר לנו יותר לומר שהרשעים ינצחו את הצדיקים?!

ומבאר החתם סופר, שהרשעים גם בשעה שאינם חזקים יותר מצד כוחותיהם וכלי המלחמה שלהם, הנה הם חזקים יותר בכך שיש להם יותר אפשרויות לערוך מלחמה, כי הם יעשו ככל אשר לאל ידם על מנת להצליח במלחמה. הרשעים הללו אין להם שום גבול ואין מונע בעדם. כמו שידוע תמידן כסדרן כאשר הגויים עשו מהפכות ומרידות במדינותיהם והקימו בהם ממשלות חדשות, הם הרגו על הדרך מאות ואלפים אנשים חפים מפשע, הם לא מביטים ימין ושמאל. כי כשהם שואפים למטרה מסוימת אין להם שום מעצורים, הם יעשו את הדברים הנוראים ביותר ובלבד שיצליחו להפיק את זממם. הם מסוגלים לגנוב ולרצוח בשוויון נפש כל מי שיעמוד בדרכם.

לא כן דרך הצדיקים שהם רפויים וחלשים ביכולותיהם, הם ממש לא יכולים לעשות כל מה שרוצים... יש להם עיכובים לאין שיעור - מה מותר להם לעשות ומה אסור לעשות. הם לא יגרמו עוול לאנשים כשרים מתוך רצונם להעניש את הרשעים. ידי הצדיקים כבולים - הם כמעט לא יכולים לעשות דבר. הנה כי כן פשוט שאכן היה זה נס גדול מה שהצדיקים ניצחו את הרשעים.

כלי המלחמה של היצר הרע - עצות ותחבולות

אנו שרויים במלחמה תמידית עם היצר הרע. הצעד הראשון שעושים במלחמה הוא, לוודא שיש לנו כלי נשק - לא פחותים בטיבם ואיכותם ממה שיש לאויב בצד שכנגד. אם האויב עומד בחזית עם כלי מלחמה מתקדמים מן השורה הראשונה, ואנחנו עומדים לנגדו עם חץ וקשת, חרב וחנית ששימשו את הלוחמים במלחמות לפני אלף שנה, הרי שהכשולן והנפילה מובטחים מראש. לכן צריכים אנו לרגל אחר האויב ולגלות איזה נשק הוא מחזיק במאגרי התחמושת. כדברי הפסוק (תהלים קיט, ח): "מֵאֵיבֵי תַחְכְּמֵי".

אי לכך ברור שהנשק של היצר הרע הוא חריצות, כזשה מגיע לעינינו שלו הוא מתאזר בתקיפות עצומה, הוא עושה כל מה שביכולתו ולא מוותר. היצר הרע אינו 'פארשלאפנער' בחור! הוא ימציא כל מיני תחבולות ו'טריקים' ויהפוך את העולם כדי שצליח במטרתו. היצר הרע הזה הלא הוא 'חברה-מאן' רציני - בדברים שלו הוא מטפל פלאי פלאים. היכן שרק מוצא איזה סדק קל, הוא תיכף ישתחל פנימה ויתגנב לשם. ההוא אפילו לא ישים לב שאיזה זר התנחל אצלו ברשותו, והינו כבר נחוש ונחרץ לעשות אצלו מהפכה שלימה - עד שינצחו כליל.

לצאת נגדו בעורמה דקדושה

זה לעומת זה עלינו להשתמש בנשק זה ולהכות בו כף על ירך בכח רב מאד, בזריזות ובחריצות. צריכים להתחכם נגד היצר הרע בעורמה דקדושה כדאיתא בגמרא (ברכות יז): "לעולם יהא אדם ערום ביראה", וברשי"ש שם "להערים עליו בכל מיני ערמה ליראת בוראו". כי כדי לעמוד נגד היצר הרע צריכים להיות 'מבין' על התחבולות שלו ולעמוד על המשמר. על האדם לבדוק ולבחון כל מחשבה שעולה במוחו, האם זו לא תחבולה של היצר הרע - 'אן אונטערגעשטעלטע שפיצל' - שצריכים לחחם נגדו בכל סוגי התחבולות וערמומיות. **צריכים לקחת החלטה איתנה: אני אשיג את מטרותיי בעבודת ה'.**

איך להתחכם נגד היצר הרע

דוגמה לתחבולה שבחור יכול להשתמש בו נגד היצר הרע. כגון שרוצה לקבוע לו זמן קצוב של חצי שעה - בין הסדרים או קודם השינה - בו יחזור על איזה מסכתא או ילמד באיזה ספר. הנה מה יעשה הבעל דבר?! הוא ימתין שבוע - שבועיים עד אשר הלהט הראשון יפוג מעט ואזי יניח לרגליו כל מיני ניסיונות; כאן הוא מסדר איזה 'קיפקע' שממש 'במקרה' ישבו בספסל לידו, וכאן הוא לפתע רעב ועייף, היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך, והנה הוא כבר מונח בכיסו, הקביעות כבר התבטלה וזהו זה...

מה יעשה הבחור ולא יחטא? הוא משיב מלחמה השערה בתחבולה משלו! הוא מייצר 'לחץ' על עצמו. הוא גורם לעצמו שיעבודים שיחייבו אותו להמשיך בקביעות הזאת ולא לבטלו בשום אופן. וכגון שהוא לוקח לעצמו חברותא ללימוד הזה. בעצם חפץ היה ללימוד לבד בלי חברותא. הוא לא מחפש לעצמו שיעבודים כאלה, הוא אוהב - כדרכם של בני אדם - להיות בן-חורין, הוא אינו רוצה שהשני ילחץ אותו, ומה עוד בזמנו הפנוי בין הסדרים, הוא הרי רוצה ללימוד בנחת ובשלוה, אבל כאמור מפני שהוא רוצה לוודא שהסדר הזה יעמוד ויתקיים ימים רבים, הינו יודע שעצה גדולה היא עבורו לקחת לעצמו חברותא שיגרום לו 'שיעבוד' - שלא לבטל את הקביעות הזאת מחמת בלבולי היצר הרע.

מנהוג להון כבר אינו מוצא זמן פנוי כי כבר יש לו חברותא, הוא כבר לא יכול להצטרף לחברת המלהגים המבטלים זמנם בדיבורי סרק, כי הלא החברותא עומד ומצפה שיבוא ללימוד איתו, הוא גם עלול לבוא אליו ב'טענות' הייתכן שמעכבהו ונותן לו להמתין עליו. וכך יוצא שחוף מהלחץ המלאכותי שהוא עצמו יצר, הרי שסדר זה גם יקבל קביעות יותר חזקה, כי כך הם טבעם של דברים, כאשר שני אנשים לומדים אין זה לימוד גרידא, אלא זה נהפך להיות מציאות של ממש.

הרי לן דוגמה איך להתחכם נגד היצר הרע שלא יבטלו מהקביעות שלו.

תחבולה נוספת

או דוגמה נוספת: בחור רוצה ללימוד איזה מסכתא, נו 'זייער פיין', אבל מה עושים כעת נגד כל סוגי העצלות והקשיים שעלולים לצוץ בפתע פתאום על ידי היצר הרע?! ניגשים למשגיח ואומרים לו: "אני מתחיל כעת ללימוד מסכתא זו, אני רוצה לבקש מהמשגיח שיבחון אותי על המסכתא בראש חודש ניסן, ואני גם מאד אודה למשגיח אם יואיל לגשת אלי מדי פעם ולהזכיר לי להיות מוכן למבחן".

בעשותו צעד כזה, הנה כעת מובטח הוא בעזרת ה' שאכן ילמד את המסכת כהוגן עד שיהיה ביכולתו לעמוד בכור המבחן. כי כל זמן שאדם אינו מוכרח לעשות את הדבר - יהיו לו ביטולים חדשים לבקרים, היום ביטול כזה ומחר ביטול אחר, והיצר הרע עומד מאחורי כל אלה וצוחק עליו. אבל כאשר האדם לוקח על עצמו את הלחץ האמור והוא יודע שאין לו ברירה אחרת, הנה אז הוא כבר יגיע להצלחה; הבחור יודע שהמשגיח זוכר היטב שעליו להתייבב למבחן בראש חודש ניסן... הוא כבר יצליח להתגבר על כל הביטולים.

כל ערום יעשה בדעת

חשוב להדגיש שכל אלה הם רק דוגמאות כדי להבין איך צריכים לצאת למלחמה בעצות ותחבולות נגד היצר הרע. אבל בהחלט ישנם אנשים שאינם מסוגלים לעבוד תחת לחץ ואין להחץ הזה מועיל להם כלל. לכן אם אחד מרגיש שהעצות הללו הם לא לטובתו - הם גורמים לו לחץ מיותר - הנה בוודאי שלא יעשה זאת. רק מציעים עצות ודרכי מחשבה כדי שבחור שימצא בזה תועלת - או כל אדם בשעה שכן מסוגל לכך - יזכור זאת. אבל כל אחד צריך לשער את יכולתו ולדעת איזה עצה מועילה עבורו ואיזה לא.

נקודות:

כמו תינוק קט שאומר לאחיו בן שנתיים: אתה ילד קטן, אני כבר ילד גדול... האבא עומד מן הצד ושחוק ממלא את פיו למשמע זאת. הילד הזה כבר לומד קצת 'אלף בית' והוא כבר מרגיש את עצמו ילד גדול. הוא כבר מתנשא על אחיו ואינו קולט שהוא עצמו ילד קטן. כך בדיוק נראה בחור שכעת עתה הינו חפץ להיכנס לשערי עבודת ה', ולפתע הוא מגלה שזה לא הולך בדיוק כמו שהוא חשב... ותיכף הוא נשבר ומתייאש, הוא מוותר על כל השאיפות והתוכניות שלו והוא בא בטענה למשגיח: "אני כבר נסיתי, אבל אני רואה שזה לא בשבילי"

ג.

שבע יפול צדיק וקם: לא להתייאש בשום אופן

הלאה - 'איז ער שוין ממש אויס מענטש!' אם 'ועיל' לשמוע קצת חיזוק במצב השבור שלו הוא כבר ממש 'צדיק' גדול. ומי כבר מדבר שאם ילך ויבקש חיזוק - זה כבר ממש למעלה מדרך הטבע. והיה כאשר נכשל תיכף ומיד הוא מתאכזב מעצמו ומתייאש לגמרי, הוא משלב זרועותיו זו בזו והולך לישון...

הוא מצידו אומר: "אני כבר איבדתי את החיים שלי!" הרי דבר זה מעורר שחוק וגיחוך: הוא בחור צעיר לימים, הוא בקושי התחיל לחיות, יש לו בעז"ה עוד שבעים - שמונים שנה בעולם, והוא כבר ויותר על החיים שלו. הוא מדבר כאילו כבר היה יהודי בן שמונים...

<<< המשך בעמוד הבא

פרק ז

וְתִרְאֶה, שְׁהָאָדָם אֲשֶׁר תִּלְהַט נַפְשׁוֹ בְּעִבּוּדַת בּוֹרְאוֹ, וְדַאי שְׁלֵא יִתְעַצֵּל בְּעִשְׂתֵּי מִצְוֹתָיו, אֲלֵא תִהְיֶה תְנוּעָתוֹ בְּתַנּוּעַת הָאֵשׁ הַמְהִירָה, כִּי לֹא יִנּוּחַ וְלֹא יִשְׁקַט עַד אִם כָּלָה הַדָּבָר לְהַשְׁלִימוֹ. וְאָמַנְסָה הַתְּבוּנָה עוֹד, שְׁכַמּוֹ שֶׁתְּזַרְזוּת הוּא תוֹלְדַת הַהִתְלַהֲטוּת הַפְּנִימִית, בְּן מִן הַזְּרִיזוּת וְיִלְדַת הַהִתְלַהֲטוּת, וְהִינוּ, כִּי מִי שֶׁמְרַגֵּשׁ עֲצָמוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה כְּמוֹ שְׁהוּא מְמַחַר תְּנוּעָתוֹ הַחִיצוֹנָה, בְּן הִנֵּה הוּא גוֹרֵם שְׂתִבְעָר בּוֹ תְנוּעָתוֹ הַפְּנִימִית כְּמוֹ כֵּן וְהִשְׁשֵׁק וְהִשְׁפִּין יִתְגַּבֵּר בּוֹ וְיִלְךְ

היצר הרע לא נחלש משום כשלון

אחד מהכוחות שהיצר הרע משתמש בו - שצריך מאד ללימוד ממנו - הוא שאינו מסתכל בדיעבד, על מה שכבר היה. היצר לא מתפעל כלל אם ניצחו אותו עד הלום. הוא אינו נחלש ואינו נשבר מכך כלל. הוא ממשיך בכל התוקף - כלא היה.

אבל בדרך כלל אצל בחורים זה בדיוק ההיפך. אם היצר הרע ניצחו ונפל באיזה מכשול, או שלא הצליח בלימוד כמו שהוא רצה, הוא כבר לא מסוגל להמשיך

יש לזה כזה פנים, כמו תינוק קט שאומר לאחיו בן שנתיים: אתה ילד קטן, אני כבר ילד גדול... האבא עומד מן הצד ושחוק ממלא את פיו למשמע זאת. הילד הזה כבר לומד קצת 'אלף בית' והוא כבר מרגיש את עצמו ילד גדול. הוא כבר מתנשא על אחיו ואינו קולט שהוא עצמו ילד קטן.

כך בדיוק נראה בחור שכעת עתה הינו חפץ להיכנס לשערי עבודת ה', ולפתע הוא מגלה שזה לא הולך בדיוק כמו שהוא חשב... הוא אפילו כבר עבר כמה מכשולות, ותיכף הוא נשבר ומתייאש, הוא מוותר על כל השאיפות והתוכניות שלו והוא בא בטענה למשגיח: **"אני כבר נסיתי, אבל אני רואה שזה לא בשבילי, אני מכיר את עצמי ואני יודע בדיוק למה אני מסוגל, זה מה שאני - וזה מה שאני יכול להיות. יותר מזה כבר לא ילך."** והמשגיח שלו - שכבר 'קצת' יותר מבוגר ממנו - שוחק לעומתו: "אתה כבר בא בימים? בן כמה אתה בכלל? אתה הרי 'עולל רך בשנים' - בן עשרים סך הכל - אתה עדיין לא התחלת לחיות - וכבר אתה 'סוחב' על עצמך הסטוריה שלימה של עליות וירידות, שאיפות ומכשולות? אתה נורמלי? אתה בקושי דרכת על המפתן של עבודת ה', ואתה כבר יודע שזה לא בשבילך?"

היצר הרע אינו מוותר על שום אדם - עד נשימתו האחרונה

אם רוצים לדעת עד כמה נחוץ להתחזק בכוח מצב, צריכים לקחת מוסר השכל מהיצר הרע. הוא הרי ממש קיצוני בצד שכנגד. הוא נטפל ל'בן תשעים' כאילו שהיה בחור צעיר. הוא בכלל לא מייאש את עצמו ממנו - אפילו אם הוא צדיק גמור כל ימיו והוא תמיד ניצח את היצר הרע - הוא עדיין ממשיך ומנסה שוב ושוב. ממש כמו שחז"ל אומרים (ברכות ט): "אל תאמין בעצמך עד יום מותך".

ואין זה סוד אלא מעשים שבכל יום, שהיצר הרע יכול לבוא ולהטריד יהודי זקן וישיש שכבר ניצחו אלפי אלפים פעמים. הוא כל ימיו התנהג כמו צדיק, היצר הרע ניסה לפתות אותו לא ללמוד ולא להתפלל, הוא גירה בו את כל היצר הרע'ס שיעשה עבירות קלות וחמורות, ויהודי זה התגבר עליו דבר יום ביומו, אבל היצר אינו מרים ידיים! עד הרגע האחרון הוא ימשיך לפתותו כאילו מעולם לא ניסה להילחם נגדו. היצר הרע לעולם אינו מתייאש. הוא לו מרפה מתקוותו שאולי ברגע האחרון הוא יצליח להתגבר עליו.

תהיה נאמן לתפקיד שלך בלי שום חשבונות

צריכים ללמוד ממנו - לעבודת ה'. מה הנשק שלו?! הוא אינו מתפעל כלל! הוא לובש ארשת של תמימות ואינו יודע חכמות: "נתנו לי תפקיד - אני צריך למלא אותו ללא שום חשבונות! אני ממלא את תפקידי נאמנה עד הסוף! אני לא מתחשב עם המציאות - אם הצלחתי וכמה הצלחתי". כך גם צריך להיות בעבודת ה': זה לא ה'עסק' שלנו האם הצלחנו או לא, אם היו לנו עליות או ירידות. יש לנו תפקיד ותכלית בעולם, ואת זה אנו צריכים לעשות עד כמה שידנינו מגעת בלי שום חשבונות - אם אנו בני י"ח שנים או בני שמונים שנה.

בליל שב"ק היתה צורת הר"א זורחת באור נפלא ונורא מאד, והרה"ק מצאנו התפעל עד מאד מצורתו הקדושה, וקרא בהתלהבות: 'אה! ווא!'.
כאשר הגיעו לפני קידוש, פנה הרה"ק מצאנו אל הר"א ואמר לו: 'נו, מחותן, ווער וועט מאכן קידוש?' (נו, מחותן, מי יעשה קידוש?), ענה הר"א: 'איך האב דא א מחותן, ער איז דער מרא דאתרא, וועט ער מאכן קידוש' (יש לי כאן מחותן, שהוא המרא דאתרא, והוא יעשה קידוש), דהיינו הרה"ק מצאנו. ענה הרה"ק מצאנו ואמר: 'מ'וועט מיר רופן שייגען מחוצף...! (קראו לי 'שייגען' מחוצף...!) על שהוא מעיז לעשות קידוש בפני הר"א. כי רצה הרה"ק מצאנו לצאת ידי חובת קידוש מפי הר"א, לפי שדרכו בקודש של הרה"ק מצאנו היתה לעשות קידוש ב'עסק' גדול, והיו לו בזה עבודות גדולות. אבל סבר כי בפניו של הר"א אין זה מן הראוי לנהוג בהרחבה כזאת, ולכן ביקש להשתמש מן הדבר ולצאת ידי חובה ממנו. אכן לא היתה לו ברירה, והוצרך לעשות בעצמו קידוש בפני הר"א. אכן מפני כבודו, אמר את תיבות הקידוש במהירות, וקידש ממש כמו איזה 'אָרפּס-מאַן' (איכר פשוט).

אחר אותה שבת לילה הרה"ק מצאנו את הר"א בדרכו, ויהי באמצע הדרך פנה אל הר"א ואמר לו: 'איינער טאטע האט מיר אנגעהויבן צו מאכן פאר א בעל תשובה, ער האט עס נישט גומר געוועהן. איר זענט זיין זוהן, בעט איך אייך, זייט עס גומר' (איכסם התחיל לעשות אותי לבעל תשובה, אבל לא גמר זאת. אתם הינכם בנו, מבקש אני ממכם, אנט תגמרו זאת). ענה לו הר"א: 'איר ווילט דאך נישט קיין תשובה טוהן... (הרי אינכם רוצים לעשות תשובה...), אמר לו הרה"ק מצאנו: 'ווילן, ווילן איך זיכער... (לרצות, בודאי אני רוצה...), אמר לו הר"א: 'אז מ'קלאפט זיך 'סלח לנו' ניין אזיגענר ביינאכט, וויל מען נישט קיין תשובה טוהן... (אם מכים 'סלח לנו' בשעה תשע בלילה - בליל שב"ק - אין רוצים לעשות תשובה...), והוסיף ואמר לו: 'ס'איז שוין דאמאלט געוועהן שבת אין אלע עולמות' (כבר היה אז שבת בכל העולמות). אמר לו הרה"ק מצאנו: 'ע'ה! ווי ניין אזיגענר... איך האב געקלאפט 'סלח לנו' ניין אזיגענר?! (איזה שעה תשע? וכי אני הכיתי 'סלח לנו' בשעה תשע?!), אמר לו הר"א כי בודאי כך היה, והוא יכול לשאול את הגבאי. אמר הרה"ק מצאנו: 'לאמיר פרעגן דעם גבאי... (הבה ונשאל את הגבאי...), אבל הגבאי הבין שאסור לו לאמר דבר שלא כרצונו של הרה"ק מצאנו... ענה ואמר, כי אכן ודאי לא היה זה בשעה תשע. פנה הר"א אל הרה"ק מצאנו ואמר לו: 'מחותן צאנענער רב קרוין לעבן, אפילו איר זאלט קיין תפילין נישט לייגן, וועל איך אויך נישט מהרהר זיין נאך אייך, אבער חסידים קענען זיך אויסלערנען... (מחותן הרב מצאנו, נור חיי, אפילו אם לא הייתם מניחים תפילין, גם לא הייתי מהרהר אחרים - כי בודאי עשיתם כך ע"פ תורה, אבל החסידים הרי יכולים ללמוד ממעשיכם...), כי חשש הר"א שמא ילמדו החסידים ממנו להתפלל כ"כ מאוחר וכדו', ולכן העיר על התנהגותו הזאת.

• הרה"ק מצאנו ז"ע היה מחזיק טובה כל ימיו לידורו ורעו הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדויקוב ז"ע, על אשר הביאו לפני אביו הרה"ק מראפשיץ ז"ע. כי הרה"ק מצאנו הלך לחפש לו רבי, וכאשר היה על אם הדרך פגש אותו הרה"ק הר"א, והכיר בו שהוא עובד ה' וצדיק, ועל כן ביקש ממנו שיבא עמו אל אביו הק' לראפשיץ. בהיותם יחד בדרכם לראפשיץ, הבחין הר"א כי הרה"ק מצאנו עושה בעת תפלתו תנועות משונות מרוב התלהבות, כי כן היה דרכו של הרה"ק מצאנו תמיד. ונכנס פחד בלב הר"א שמא אביו הרה"ק מראפשיץ יבא בטענות אליו, למה הביא אברך כזה לראפשיץ. כי אצל הרה"ק מראפשיץ היה הכל צריך להיות בדרך הרגיל [נאָרמאַל], לנהוג כאיש בין אנשים, ולא לבלוט במעשים משונים. אכן למעשה כאשר הגיע הר"א עם הרה"ק מצאנו לראפשיץ, הודה לו הרה"ק מראפשיץ מאוד, ואמר לו: 'יישר כח דו האסט אים געברענגט!' (יישר כחך שהבאת!).

• הרה"ק מצאנו שידך את בנו הרה"ק רבי מאיר נתן ז"ע עם בתו של הרה"ק הר"א הרבנית מרת בילא ע"ה, אבל אחר תקופה קצרה נפטר רבי מאיר נתן בהיותו צעיר לימים. אחר פטירתו נכנסה האלמנה אל חמיה הרה"ק מצאנו בטענות, למה לא פעל ישועה עבור בעלה. אמר לה הרה"ק מצאנו: 'גלייב מיר! ס'איז נישט דא קיין ווינקל אין הימל וואו איך האב מיר נישט געוואלגערט פאר אים! וואס האב איך געקענט טוהן? ס'איז געוועהן לאחר גזירה!' (האמיני לי! אין זוית בשמים שלא התחבטתי שם עבורו! מה הייתי יכול לעשות? כבר היה לאחר גזירה!).

תיכף אחר הלוייתו של ר' מאיר נתן, קרא הרה"ק מצאנו לפניו את האלמנה הצעירה, ושאל אותה: 'נו, מ'רעדט דיר שוין עפעס שידוכים...?' (נו, האם כבר מציעים לך שידוכים...?). אחר זמן מה כאשר חזרה האלמנה לבית אביה הר"א, שאל אותה הר"א על התנהגותו של הרה"ק מצאנו בתקופה זו. סיפרה לו עובדא זו, אשר מיד אחר הלוייה שאל אותה כך. הגיב הר"א ואמר: 'ער דינט דעם רבונו של עולם ווי א רוצח... (הוא עובד את הקב"ה כמו רוצח... - דהיינו עבודת ה' במסירות נפש ממש).

• שבת אחת שהה הרה"ק הר"א בעיר צאנו אצל מחותנו הרה"ק מצאנו. אכן הר"א לא השתתף בתפלות בבית מדרשו של הרה"ק מצאנו, אלא התפלל עם מנין בפני עצמו, ואף ערך את סעודת ליל שב"ק בבית האכסניא, ורק אחר שכבר סיים את סעודתו, רצה ללכת אל ה'טיש' אצל הרה"ק מצאנו. ואז שלח הר"א את הגבאי לראות היכן כבר אוחו הרה"ק מצאנו בסדריו, לדעת אם כבר צריכים לבוא אל ה'טיש. חזר הגבאי כאשר הוא מחייך, ואמר כי הרה"ק מצאנו עדיין עומד באמצע תפלת מנחה של ערב שב"ק, והתבטא בבדיחותא: 'ער קלאפט זיך יעצט סלח לנו... (הוא מכה עכשיו על לבו בברכת 'סלח לנו...), ישב הר"א והמתין בבית האכסניא עוד, עד שנודע לו כי כבר הגיע הזמן ללכת אל ה'טיש. כאשר הגיע הר"א אצל ה'טיש, הביט עליו הרה"ק מצאנו בהתפעלות, כי